

Tuomas Ojanen
1.3.2018

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

HE 190/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Arvioinnin lähtökohdat

Viittaan esityksen pääasiallisesta sisällöstä esityksestä ilmenevään toistamatta sitä tässä.

Esityksen säätämisyjärjestysjaksossa on tehty selkoa ehdotettavan sääntelyn esille tuomista valtiosääntöoikeudellisista kysymyksistä perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä huomioiden perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltosääntelyn (4.1), 17 §:ssä turvattujen kielellisten oikeuksien (4.2) ja 21 §:n 1 momentissa turvatun oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (4.3) kannalta. Esityksen säätämisyjärjestysjaksosta ilmeneviin valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin lähtökohtiin ei ole muutoin olennaista huomauttamista mutta korostan kuitenkin valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta merkityksellisenä seikkana esityksen kytköstä käräjäoikeusverkoston uudistamishankkeeseen. Tähän liittyen painotan jäljempänä tarkemmin selostettavalla tavalla perustuslakivaliokunnan lausunnon PeVL 12/2017 vp merkitystä käsillä olevan asian arvioinnissa.

Kuten esityksen valmistelua selostavasta jaksosta 5 ilmenee, esityksen valmistelu on ollut varsin polveileva ja se on saanut osakseen eri vaiheissa verraten ristiriitaista palautetta lausunnonantajilta. Perustuslain kannalta lausuntopalaute on huomionarvoista erityisesti siltä osin kuin kysymys on ollut summaaristen asioiden keskittämisen vaikutuksista perustuslain 17 §:ssä ruotsinkielisille ja saamenkielisille turvattujen kielellisten oikeuksien toteutumiseen.

Arvio

Yhdenvertaisuus

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa lakiehdotusta käsitellään perustuslain 6 §:n 1 momenttiin sisältyvän yleisen yhdenvertaisuussäännöksen kannalta. Nähdäkseni valtiosääntöoikeudellista painoa ehdotetun sääntelyn arvioinnissa on kuitenkin annettava sille, että yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltosääntely koskee *ihmisiä*. Kuten esityksestä ilmenee, suuri enemmistö summaaristen riita-asioiden kantajista on oikeushenkilöitä lopputuloksella, että perustuslain 6 §:ssä turvatulla yhdenvertaisuudella on tällaisessa sääntelyssä suhteellisen vähäinen merkitys.

Kuten esityksessä tuodaan esiin, osa sähköisen asioinnin velvoitteen piiriin kuuluvista kantajista voi sinänsä olla luonnollisia henkilöitä tai asemaltaan luonnolliseen henkilöön rinnastuvia oikeushenkilöitä esimerkiksi siksi, että luonnollinen henkilö voi harjoittaa elinkeinotoimintaa esimerkiksi toiminimellä, jolloin hän on elinkeinonharjoittaja, tai siksi,

että kantajana voi olla yhden omistajan osakeyhtiö tai kommandiittiyhtiö, jossa on vain yksi vastuullinen yhtiömies.

Perustuslain kannalta olennaista kuitenkin on, että tällöinkin luonnollinen henkilö on ammatin ja elinkeinonharjoittaja, jolta voidaan edellyttää ammatti- ja elinkeinotoimintansa lainsäädännön tuntemusta, samoin kuin osaamista toimia verkkoympäristössä.

Nähdäkseni ehdotettu sääntely on ongelmattonta perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltosääntelyn kannalta.

Oikeusturva

Ehdotettu sääntely ei myöskään muodostu ongelmalliseksi perustuslain 21 §:n 1 momentissa turvattun oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kannalta syistä, joita sääätämisyjärjestysperusteluissa tuodaan esiin jaksossa 4.3 oikeusturva. Korostan kuitenkin tarvetta todeta perustuslakivaliokunnan lausunnosta 12/2017 vp ilmenevä oikeusturvasta.

Kielelliset oikeudet

Ehdotetussa sääntelyssä on pyritty ottamaan huomioon perustuslain 17 §:n 2 momentissa ruotsin- ja suomenkielisille turvattujen kielellisten oikeuksien toteutuminen siten, että kaksikielisten kuntien summaariset riita-asiat tulisivat käsitellyiksi kaksikielisessä käräjäoikeudessa. Kuten esityksen sääätämisyjärjestysjaksosta ilmenee, tällöin on pyritty huomiomaan myös ne linjaukset, joita perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään tehnyt hallinnollisista jaotuksista perustuslain 17 §:ssä turvattujen kielellisten oikeuksien kannalta (ks. erit. PeVL 12/2017 vp, ks. myös PeVL 67/2017 vp ja PeVL 63/2016 vp). Samoin ehdotuksella on pyritty varmistamaan, ettei uudistus vaikuttaisi heikentävästi perustuslain 17 §:n 3 momentissa saamelaisille turvattuihin kielellisiin oikeuksiin. Ehdotetun sääntelyn taustalla olevia kielellisiin oikeuksiin liittyviä valintoja on selostettu tarkemmin muualla esityksessä.

Ehdotettu sääntely ei sinänsä ole perustuslain 17 §:ssä turvattujen kielellisten oikeuksien vastaista. Nähdäkseni ehdotetun sääntelyn arvioinnissa kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta on kuitenkin huomioitava myös muut tuomioistuinlaitosta koskevat uudistukset viime aikoina, erityisesti tuomioistuinailla toteutettu käräjäoikeuksien rakenneuudistus, jolla käräjäoikeusverkostoa karsittiin 27 käräjäoikeudesta 20 käräjäoikeuteen.

Käräjäoikeuksien rakenneuudistusta koskevassa lausunnossaan perustuslakivaliokunta erikseen painotti tarvetta sääntelyn vaikutuksiin ja seurantaan muun muassa kielellisten oikeuksien kannalta (PeVL 12/2017 vp).

Tuolloin valiokunta ensinnäkin *toisti* ”käsityksensä siitä, että perusoikeuksien suojaan liittyvien muutosten ja tulevien muiden uudistusten yhteisvaikutus ei saa muodostua kohtuuttomaksi (ks. esim. PeVL 43/2016 vp, PeVL 33/2016 vp, PeVL 19/2016 vp, s. 2, PeVL 32/2014 vp). Samaan asiakokonaisuuteen liittyvien uudistusten toteuttaminen erillisillä lainsäädäntöhankkeilla voi merkitä sitä, että valiokunta joutuu arvioimaan

tiettyä esitystä puutteellisten tietojen perusteella eikä voi ottaa arvioinnissaan huomioon eri esitysten kumulatiivisia vaikutuksia (ks. PeVL 43/2016 vp, PeVL 60/2014 vp)."

Lisäksi perustuslakivaliokunta erikseen totesi, että "käräjäoikeusverkoston muuttamisen ja siihen liittyvän mahdollisen summaaristen asioiden käsittelyä koskevan uudistuksen tosiasiallisia vaikutuksia oikeusturvan alueelliseen saatavuuteen ja kielellisten oikeuksien toteutumiseen on syytä seurata tarkoin ja tarvittaessa ryhtyä havaittujen ongelmien korjaamiseen". Valiokunta ehdottikin "tämän vuoksi, että lakivaliokunta harkitsee mahdollisuutta tehdä seuranta koskeva lausumaehdotus eduskunnalle."

Nähdäkseni nyt käsillä olevasta esityksestä annettavassa perustuslakivaliokunnan lausunnossa olisi syytä toistaa lausunnosta PeVL 12/2017 vp "Säätelyn vaikutukset ja seuranta" ilmenevä.

Helsingissä 1. päivänä maaliskuuta 2018

Tuomas Ojanen

OTT, professori

Helsinki